

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

ОКСЕНТЮК АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 342.9

**АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ
У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІЙ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Ужгород – 2024

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Приватній установі
«Науково-дослідний інститут публічного права».

Науковий керівник –

кандидат юридичних наук, доцент,
відмінник освіти України

Боровик Андрій Володимирович,

Приватна установа «Науково-дослідний
інститут публічного права»,
віцепрезидент із наукової роботи.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Доненко Валерій Вікторович,

Університет митної справи та фінансів,

професор кафедри публічного та приватного права;

доктор юридичних наук, доцент

Зайкіна Ганна Миколаївна,

Український державний університет залізничного транспорту,

професор кафедри правового забезпечення

та адміністрування транспортної діяльності.

Захист відбудеться «08» листопада 2024 року о «10⁰⁰» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 61.051.07 Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, пл. Народна, 3 (зала вченої ради).

З дисертацією можна ознайомитися в національній бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14.

Автореферат розісланий «08» жовтня 2024 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Т.П. Попович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Від дотримання правопорядку в господарській діяльності залежить рівень довіри бізнесу до держави, захищеність власності, якість продукції, безпека виробництва. Сільське господарство є однією з основних галузей економіки України, її важливим складником. Правове регулювання сільськогосподарської діяльності має бути спрямоване на недопущення вчинення правопорушень та заохочення правомірної поведінки суб'єктів такої діяльності. Дотримання законності під час провадження сільськогосподарської діяльності має забезпечуватися заходами відповідальності за порушення правил провадження цієї діяльності. Одним із інструментів, покликаних забезпечити правопорядок у цій сфері, є адміністративна відповідальність, оскільки інститут адміністративної відповідальності охороняє в тому числі ті суспільні відносини, які складаються під час провадження сільськогосподарської діяльності. Втім адміністративним правопорушенням у цій сфері в наукових працях приділено не досить уваги.

Незважаючи на те, що адміністративним правопорушенням у сільському господарстві присвячена саме глава 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), наявні достатні підстави вважати, що під час провадження сільськогосподарської діяльності також вчиняються правопорушення, передбачені окремими статтями глави 7 КУпАП. Через ці особливості кодифікації адміністративно-деліктного законодавства наразі немає комплексного наукового дослідження адміністративних правопорушень у сільськогосподарській галузі (включаючи до них ті, які регламентовані главою 7 КУпАП). А оскільки юридичній науці бракує такого комплексного дослідження, то опрацювання матеріально-правових засад адміністративних проступків у цій сфері із визначенням поняття, переліку та ознак таких проступків є важливим та актуальним напрямом наукового дослідження. Таке дослідження є необхідним для подальшого вдосконалення відповідальності за правопорушення, які вчиняються під час провадження цього виду господарської діяльності. Необхідною складовою частиною такого дослідження має бути ретельний аналіз кожного складу правопорушення із визначенням елементів такого складу. Результати цього аналізу матимуть значення для правозастосування, для розвитку науки адміністративного права, а також для формулювання пропозицій змін у чинне законодавство.

На жаль, натепер у юридичній науці не були досить опрацьовані питання удосконалення адміністративної відповідальності за правопорушення у сільськогосподарській галузі. Наявна нормативна база відповідальності в цій сфері є далекою від досконалого рівня та не може гарантувати ефективність цього виду відповідальності. Тому є обґрунтована потреба в детальному аналізі матеріально-правових норм про ці правопорушення, зокрема диспозицій і санкцій, та в їх удосконаленні з використанням кращого зарубіжного досвіду.

Крім того, ефективна реалізація норм про цей вид відповідальності є можливою лише тоді, коли суб'єкт, уповноважений виявляти адміністративні правопорушення, збере максимально можливий обсяг доказів, достатніх для того, щоб винуватість особи у вчиненні адміністративного правопорушення була доведена. Своєчасне виявлення, належне документування і всебічний розгляд справ про адміністративні правопорушення є необхідними для дієвості адміністративної відповідальності. Разом із тим дотепер у юридичній науці не проводилося всебічне вивчення питань, пов'язаних із виявленням адміністративних правопорушень у сільськогосподарській галузі та документальною фіксацією фактів вчинення цих правопорушень. Відсутність всебічного наукового опрацювання процедурного аспекта цього виду відповідальності в контексті правопорушень у сільському господарстві поряд з низькою якістю нормативної бази і правозастосовчої практики роблять необхідним проведення такого дослідження, результати якого можна буде впровадити в законодавство задля підвищення ефективності адміністративної відповідальності у сільськогосподарській сфері.

Отже, як матеріально-правовий, так і процедурний аспекти адміністративної відповідальності за правопорушення у сільськогосподарській галузі мають бути предметом всебічного і повного наукового дослідження як з точки зору теоретико-правових засад відповідальності, так і з точки зору правового регулювання і правозастосування.

Адміністративна відповідальність загалом, її матеріально-правовий та процедурний аспекти зокрема, а також матеріально-правове регулювання сільськогосподарської діяльності вже були предметом численних наукових досліджень. Зокрема, адміністративна відповідальність як явище, а також адміністративне правопорушення як підстава адміністративної відповідальності були предметом наукових досліджень таких учених, як: О. Белікова, А. Боровик, Н. Бортник, В. Буга, Н. Васильєва, М. Волченко, М. Гарат, С. Гончарук, В. Доненко, Ю. Дрофич, Л. Ємець, С. Єсімов, Г. Зайкіна, К. Іманов, Л. Кожура, В. Колобишко, В. Колпаков, А. Куліш, Л. Менів, М. Нерода, М. Новицька, О. Резнік, А. Самойлович, Л. Самофалов, О. Самофалов, Б. Семенко, І. Федорчак, Р. Ярова та інші. Правовому регулюванню сільського господарства були присвячені праці таких дослідників, як М. Долинська, Н. Заболотна, В. Мазуренко, Х. Марич, та інших. Процедура притягнення до адміністративної відповідальності була предметом наукових праць таких учених, як: В. Вдовічен, Д. Євдокимов, О. Запотоцька, В. Іванцов, О. Ковальова, Д. Лук'янець, О. Панасюк, Я. Пилип, Т. Плугатар, Т. Рекуненко, О. Фази́кош, Т. Шаповал, С. Шоптенко, Х. Ярмакі, та інших. Результати цих досліджень мають бути базою для поглибленого вивчення цього виду відповідальності в аспекті правопорушень, які вчиняються під час провадження сільськогосподарської діяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Роботу виконано в межах планів науково-дослідної роботи Приватної установи «Науково-дослідний інститут публічного права».

Мета дослідження. Метою дослідження є надання всебічної і якомога більш повної характеристики матеріально-правовому та процедурному аспектам адміністративної відповідальності за правопорушення у сільськогосподарській галузі, виявлення колізій та прогалин у її правовому регулюванні та типових недоліків у правозастосуванні, формулювання пропозицій щодо вдосконалення законодавства у цій сфері.

Для досягнення поставленої мети в дисертації потрібно було виконати такі *задачі*:

– навести визначення адміністративного правопорушення у сільськогосподарській галузі, обґрунтувати перелік таких правопорушень, з'ясувати їх ознаки, запропонувати класифікацію, визначити загальні ознаки норм, які встановлюють відповідальність за адміністративні проступки у сільськогосподарській галузі;

– провести дослідження складів окремих адміністративних проступків у сільськогосподарській галузі, визначити їх суб'єкт, об'єкт, а також ознаки об'єктивної та суб'єктивної сторони;

– встановити коло суб'єктів виявлення і збирання доказів вчинення адміністративних правопорушень у сільськогосподарській галузі, а також перелік засобів доказування факту вчинення цих адміністративних правопорушень;

– з'ясувати стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення у сільськогосподарській галузі, суб'єктів, уповноважених на розгляд справ, дослідити процедуру розгляду справ, адміністративного оскарження і виконання постанов, а також визначити перелік типових порушень процедури розгляду справ про адміністративні правопорушення у сільськогосподарській галузі;

– визначити перспективні напрями підвищення ефективності адміністративної відповідальності за правопорушення у сільськогосподарській галузі (в матеріально-правовому аспекті);

– запропонувати шляхи вдосконалення порядку провадження у справах про адміністративні правопорушення у сільськогосподарській галузі, обґрунтувавши необхідність внесення змін у законодавство у цій сфері;

– розробити проекти нормативно-правових актів щодо вдосконалення матеріально-правового і процедурного аспектів адміністративної відповідальності за проступки у сільськогосподарській галузі.

Об'єктом дослідження є врегульовані публічно-правовими нормами суспільні відносини, що виникають між державою в особі уповноважених органів та суб'єктами, які вчиняють адміністративні проступки у сільськогосподарській галузі, з приводу притягнення останніх до адміністративної відповідальності.

Предметом дослідження є проблеми притягнення до відповідальності за адміністративні правопорушення у сільськогосподарській галузі в Україні.

Методи дослідження. Наукова обґрунтованість результатів проведеного дослідження забезпечена застосуванням системи методів наукового пізнання. Застосування методу узагальнення дало змогу виявити спільні ознаки досліджуваної групи адміністративних правопорушень. Системно-структурний метод застосовано під час класифікації адміністративних правопорушень у сільськогосподарській галузі за певними критеріями (підрозділ 1.1), а також для систематизації за суб'єктним критерієм діяльності з виявлення та фіксації досліджуваних правопорушень (підрозділ 2.1). Методи вирішення колізій правових норм дозволили розмежувати загальні норми від спеціальних, а методи тлумачення правових норм – розкрити зміст окремих термінів, вжитих у нормах, що закріплюють адміністративну відповідальність за правопорушення у сільськогосподарській галузі (підрозділ 1.2). Метод порівняльного аналізу взято за основу під час дослідження особливостей розгляду справ про адміністративні правопорушення залежно від суб'єкта (підрозділ 2.2). Метод узагальнення використано з метою опрацювання судової практики на предмет виявлення типових доказів, наявність яких є необхідною у справах про адміністративні правопорушення у сільськогосподарській галузі (підрозділ 2.1), а також на предмет виявлення типових порушень процедури розгляду справ про адміністративні правопорушення у сільськогосподарській галузі (підрозділ 2.2). Поєднання методів аналізу та дедукції дозволило на основі виявлених типових процедурних порушень визначити недоліки законодавства, які стають чинниками цих порушень, та запропонувати шляхи усунення цих недоліків (підрозділ 3.2). У роботі використано також статистичний метод (підрозділ 2.2) у разі визначення відсоткового розподілу складів правопорушень між органами, уповноваженими розглядати справи. Використання порівняльно-правового методу зробило можливим запозичення кращого зарубіжного досвіду матеріально-правового регулювання питань адміністративної відповідальності у сільськогосподарській галузі (підрозділ 3.1). Застосування методу юридичного моделювання у поєднанні із методами тлумачення правових норм дозволило виробити концепцію змін адміністративно-деліктного законодавства у досліджуваній сфері в матеріально-правовому аспекті (підрозділ 3.1), а також стало підґрунтям для формування нової моделі розгляду справ про адміністративні правопорушення інспекторами Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру (далі – Держгеокадастр) та адміністративного оскарження постанов державних інспекторів (підрозділ 3.2).

Нормативну основу роботи становлять Конституція України, рішення Конституційного Суду України, кодекси та закони України, укази Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, накази Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерства юстиції України, інших міністерств, рішення місцевих рад та їхніх виконавчих органів, установчі документи підприємств, історичне законодавство, кодифіковані акти зарубіжних держав.

Емпіричну базу дослідження становлять постанови Великої Палати Верховного Суду, постанови Верховного Суду, судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій, матеріали законопроектної роботи, довідкові видання.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що ця робота є першим у науці адміністративного права комплексним дослідженням матеріально-правових і процедурних аспектів адміністративної відповідальності за правопорушення, які вчиняються під час провадження сільськогосподарської діяльності. Завдяки досягненню завдань дослідження було вироблено нові наукові положення та висновки, зокрема:

уперше:

- розкрито спільні ключові ознаки адміністративних правопорушень у сільськогосподарській галузі, на основі яких запропоновано авторське визначення поняття таких правопорушень;

- систематизовано за суб'єктивним критерієм діяльність щодо виявлення та документування правопорушень у сільськогосподарській галузі;

- узагальнено типові недоліки розгляду справ про адміністративні правопорушення у сільськогосподарській галузі, які призводять до скасування винесених постанов;

удосконалено:

- наукові положення щодо класифікації адміністративних правопорушень, зокрема, запропоновано класифікацію адміністративних правопорушень у сільськогосподарській галузі за декількома самостійними критеріями;

- наукові розробки щодо стадій провадження у справах про адміністративні правопорушення, обґрунтовано при цьому існування саме чотирьох стадій, таких як: адміністративне розслідування, розгляд справи, перегляд постанови та її виконання;

- наявні конструкції матеріально-правових норм про адміністративну відповідальність за правопорушення у сільськогосподарській галузі;

набули подальшого розвитку:

- доктринальні положення щодо окремих елементів складів кожного з адміністративних правопорушень у сільськогосподарській галузі;

- наукові положення щодо доказів і доказування у справах про адміністративні правопорушення із виявленням типових доказів вчинення кожного з досліджуваних правопорушень;

- положення щодо принципів провадження у справах про адміністративні правопорушення, що знайшло своє відображення у пропозиціях щодо удосконалення порядку провадження у цих справах, що спрямовані на дотримання принципів провадження.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що їх можна використовувати:

- у правотворчій діяльності – шляхом прийняття запропонованих автором проектів Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законодавчих актів щодо вдосконалення відповідальності за правопорушення у сільськогосподарській

галузі» та Наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про внесення змін до Інструкції з оформлення державними інспекторами у сфері державного контролю за використанням та охороною земель і дотриманням вимог законодавства України про охорону земель матеріалів про адміністративні правопорушення»;

– у *правозастосовчій практиці* – шляхом урахування результатів дослідження типових недоліків розгляду справ про досліджувану групу правопорушень та усунення цих недоліків у діяльності суб'єктів, уповноважених на документування цих правопорушень та на притягнення порушників до відповідальності;

– у *навчальній роботі* – шляхом упровадження теоретико-правових результатів дослідження матеріально-правового та процедурного аспектів відповідальності за адміністративні проступки у сільськогосподарській галузі під час викладання курсів адміністративного, земельного та аграрного права України;

– у *науковій діяльності* – шляхом використання отриманих результатів дослідження під час розробки науково-практичних коментарів КУпАП, видання підручників з адміністративного права та адміністративно-деліктного права, проведення нових наукових досліджень з поглибленням та критичним переосмисленням отриманих результатів.

Апробація матеріалів дисертації. Основні висновки та положення дисертаційного дослідження були представлені на двох міжнародних науково-практичних конференціях: «Scientific innovations in law amidst the impact of the Russian-Ukrainian war on the legal system» (м. Рига, Латвійська Республіка, 7–8 лютого 2024 року) та «The latest law developments» (м. Рига, Латвійська Республіка, 3–4 квітня 2024 року).

Публікації. Основні результати й положення виконаного дослідження знайшли своє відображення в 4 наукових статтях, з яких 3 статті опубліковані в наукових фахових виданнях України з юридичних наук та ще 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також у 2 тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 262 сторінки, у тому числі основного тексту – 195 сторінок. Список використаних джерел налічує 179 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** наведено обґрунтування вибору теми дослідження, наведено інформацію про рівень наукового опрацювання проблеми в наявних працях учених, зазначено відомості про зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, конкретизовано мету і завдання дослідження, зазначено відомості щодо об'єкта, предмета і методів наукового дослідження, а також про

нормативну основу та про емпіричну базу цього дослідження, розкрито інформацію про наукову новизну та практичне значення результатів дослідження, вказано відомості про апробацію результатів дисертації, про публікації, а також про структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Адміністративний делікт в сільськогосподарській галузі: матеріально-правова характеристика» складається із двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Поняття, ознаки, класифікація адміністративних правопорушень в сільськогосподарській галузі та загальні ознаки норм про відповідальність за ці проступки» розглядаються доктринальне і нормативне визначення адміністративного проступку та його ознаки, а також поняття «склад адміністративного правопорушення» та «сільське господарство». Зазначається, що адміністративне правопорушення посягає на суспільні відносини, врегульовані нормами аграрного права. Обґрунтовується, що до адміністративних правопорушень у сільськогосподарській галузі мають належати ще й деякі з тих правопорушень, склади яких передбачені главою 7 КУпАП, які посягають на встановлений порядок використання земель сільськогосподарського призначення, а також інших природних ресурсів під час провадження сільськогосподарської діяльності. З метою уникнення змішування понять проводиться розмежування термінів «адміністративні правопорушення у сільському господарстві» та «адміністративне правопорушення у сільськогосподарській галузі» з поясненням причин використання в роботі другого терміна.

Наводиться авторське визначення адміністративного правопорушення у сільськогосподарській галузі. На думку автора, під це визначення підпадають склади адміністративних правопорушень, передбачені статтями 52, 53, 53-1, 53-3, 53-4, 55, 56, 77-1, 83-1, 90, 104, 104-1, 106-1, 106-2, 107-1, 107-2 і 108 КУпАП. Наводиться класифікація досліджуваних проступків за ознакою суб'єкта і робиться висновок, що більшість складів адміністративних правопорушень у сільськогосподарській галузі передбачають наявність (в обов'язковому порядку або як одну з опцій) спеціального суб'єкта, який здебільшого є посадовою особою. Надалі наводиться класифікація цих адміністративних проступків за родовим об'єктом, а також за формою обов'язкової ознаки об'єктивної сторони (тобто протиправного діяння). З'ясовується, що більшість складів досліджуваних правопорушень є формальними. Досліджується наявність суміжних складів кримінальних правопорушень з матеріальним складом, наводяться чотири критерії розмежування суміжних складів. Проводиться аналіз факультативних ознак об'єктивної сторони досліджуваних правопорушень. Наводиться класифікація адміністративних правопорушень у сільськогосподарській галузі за критерієм форми вини та робиться висновок, що серед цих правопорушень немає таких, які вчиняються виключно у формі необережності. Крім того, досліджуються факультативні ознаки суб'єктивної сторони цієї групи правопорушень. Згадується також про спеціальні обставини, які виключають адміністративну відповідальність.

Крім того, автор зосереджується на характеристиці загальних ознак норм, які встановлюють адміністративну відповідальність за правопорушення у сільськогосподарській галузі. Було з'ясовано, що майже дві третини норм про відповідальність за адміністративні проступки у сільськогосподарській галузі містять бланкетні диспозиції, також розкрито причину наявності численних бланкетних диспозицій. Охарактеризовано санкції цих норм і виявлено, що за критерієм ступеня визначеності всі вони є відносно визначеними, а за критерієм складу (кількості) негативних (несприятливих) наслідків для порушника переважають прості санкції, які передбачають лише одне адміністративне стягнення у вигляді штрафу. Визначено перелік найбільш та найменш серйозних адміністративних правопорушень у сільськогосподарській галузі.

У підрозділі 1.2 *«Характеристика складів окремих адміністративних проступків у сільськогосподарській галузі»* міститься детальний аналіз складу кожного адміністративного правопорушення з досліджуваної групи проступків. Значну увагу присвячено самовільному зайняттю земельної ділянки, зокрема, визначенню предмета цього адміністративного правопорушення, з'ясуванню поняття фактичного використання земельної ділянки, а також значення правових наслідків скасування рішення про надання земельної ділянки для кваліфікації дій особи як правопорушення. Звернуто увагу на наявність спеціального потерпілого від потрави посівів.

Визначено співвідношення проступків у сфері насінництва і розсадництва, передбачених нормою ст. 104-1 КУпАП і нормою ч. 5 ст. 28 Закону України «Про насіння і садивний матеріал». Окреслено зміст діяння, що полягає у невжитті заходів щодо знищення післяжнивних залишків чи відходів виробництва, що містять наркотичні речовини, визначено спеціального суб'єкта цього правопорушення. Проаналізовано зміст понять, пов'язаних із племінною справою у тваринництві, зокрема, такого поняття, як документ з племінного обліку; розмежовано адміністративну і кримінальну відповідальність за внесення до таких документів неправдивих відомостей. Виявлено прогалину в частині суб'єкта правопорушення у нормі, яка встановлює відповідальність за порушення вимог законодавства про ідентифікацію та реєстрацію тварин.

З'ясовано визначення псування земель, забруднення земель та невжиття заходів по боротьбі з бур'янами. Досліджено співвідношення між поняттями «категорія земель» та «вид цільового призначення» і надано визначення використанню земельної ділянки не за цільовим призначенням. Проаналізовано правопорушення, предметом яких є ґрунтовий покрив, та обґрунтовано такий критерій розмежування проступків, передбачених ст.ст. 53-3 і 53-4 КУпАП, як наявність чи відсутність у суб'єкта правопорушення речових прав на земельну ділянку. Охарактеризовано співвідношення між порушенням правил землеустрою і зняттям та перенесенням ґрунтового покриву з порушенням умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту. Визначено суть обмежень у використанні земельних ділянок. З'ясовано визначення понять межового знаку і геодезичного пункту. Проведено порівняння норм

адміністративно-деліктного і кримінального законодавства щодо відповідальності за самовільне випалювання рослинності та її залишків. Досліджено порядок визначення переліку видів рослин і тварин, які підлягають особливій охороні за ст. 90 КУпАП. Окреслено коло нормативно-правових актів, за недотримання яких настає відповідальність за грубе порушення правил технічної експлуатації сільськогосподарської техніки.

Розділ 2 «Проведення у справах про адміністративні правопорушення в сільськогосподарській галузі» складається із двох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Виявлення адміністративних проступків у сільськогосподарській галузі та збирання доказів у цих справах» досліджуються питання, пов'язані із доказуванням у справах про ці правопорушення. Дослідження побудовано за критерієм суб'єкта, уповноваженого на виявлення, документування і фіксацію факту проступку. За цим критерієм аналізуються повноваження державних та громадських інспекторів з контролю за використанням та охороною земель, посадових осіб Державної служби України з надзвичайних ситуацій, громадських інспекторів з охорони довкілля, державних фітосанітарних інспекторів, посадових осіб Держпродспоживслужби, посадових осіб Державної екологічної інспекції України, посадових осіб, уповноважених на те виконавчими комітетами (а у населених пунктах, де не створено виконавчих комітетів, – виконавчими органами, що виконують їх повноваження) сільських, селищних, міських рад, посадових осіб органів Національної поліції. Автор виявляє, що найбільша частка з досліджуваних проступків підпадає під повноваження державних інспекторів з контролю за використанням та охороною земель. Їхня діяльність з виявлення та документування правопорушень відбувається у спосіб ініціювання і проведення заходів державного нагляду (контролю), в ході яких складаються акти обстеження земельних ділянок, акти перевірки, відбираються пояснення, проводиться фіксація порушення технічними засобами. Щодо правопорушень, предметом яких є ґрунтовий покрив, велике значення мають результати експертиз, а щодо тих, які посягають на встановлений порядок землеустрою, – проекти землеустрою. Виявлено, що громадський контроль за використанням та охороною земель наразі існує лише на рівні окремих органів місцевого самоврядування. Громадські інспектори вправі складати акти обстеження земельних ділянок.

З'ясовано, що сфера компетенції органів ДСНС щодо досліджуваної групи проступків обмежується правопорушенням, передбаченим ст. 77-1 КУпАП. Окрім доказів факту випалювання рослинності, доказування цього проступку вимагає отримання документального підтвердження цільового призначення земельної ділянки. Виявлено, що повноваження громадських інспекторів з охорони довкілля теж стосуються цієї ж статті КУпАП і є подібними до повноважень ДСНС. Проаналізовано компетенцію державних фітосанітарних інспекторів у доказуванні вчинення проступку, передбаченого ст. 83-1 КУпАП, і виявлено, що для доведення факту поширення шкідливих організмів або

екологічно необґрунтованого характеру здійснення захисту рослин, а також для встановлення прямого причинно-наслідкового зв'язку між порушенням законодавства і наслідками, передбаченими п. 6 ст. 83-1 КУпАП, необхідно залучати експерта. Встановлено, що до компетенції посадових осіб Держпродспоживслужби належить збирання доказів вчинення правопорушень, передбачених ст.ст. 104-1, 107-1, 107-2 і 108 КУпАП. Основним доказом їх вчинення є акт перевірки. Також виявлено, що до компетенції Держекоінспекції належить виявлення і документування проступку, передбаченого ст. 90 КУпАП. Типовими доказами факту вчинення цього порушення є акти обстеження і висновки експертів про належність виду рослини чи тварини до конкретного біологічного таксона. Досліджено також діяльність органів місцевого самоврядування щодо документування фактів вчинення проступків, передбачених ст. 104, ч. 1 ст. 106-1 і ст. 106-2 КУпАП. З'ясовано зміст деяких актів місцевої нормотворчості з цього питання і виявлено, що типовими доказами цих правопорушень є акти фіксації виявлених правопорушень, пояснення, результати фіксації події правопорушення технічними засобами. Досліджено діяльність Національної поліції з виявлення і доказування фактів вчинення правопорушень, передбачених ст.ст. 106-1 і 106-2 КУпАП: виявлено необхідність отримання підтверджуючих документів щодо права власності чи права користування особи на земельну ділянку, на якій були вилучені рослини, а також обов'язковість проведення експертизи у таких справах.

Насамкінець автор звертає увагу також на значення сторони захисту і потерпілого у процесі збирання доказів. Для вказаних суб'єктів передбачено можливість збирати докази будь-якими не забороненими способами, а також заявляти клопотання у випадках, коли існують складнощі у самостійному збиранні доказів. Водночас визначено, що роль потерпілого у збиранні доказів є обмеженою, оскільки потерпілий не може скласти протокол про адміністративне правопорушення чи інші документи, складання яких є виключною компетенцією суб'єктів владних повноважень.

У підрозділі 2.2 «Стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення у сільськогосподарській галузі» спочатку дається загальнотеоретична характеристика стадій провадження у справах про адміністративні правопорушення. Аналіз наукових праць свідчить про відсутність єдності в розумінні кількості стадій провадження у справі про адміністративне правопорушення. Порівнюючи результати теоретико-правових досліджень та роблячи свій внесок у наукову дискусію з цього питання, автор дійшов висновку, що стадіями провадження у справах про адміністративні правопорушення є адміністративне розслідування, розгляд справи, перегляд постанови та її виконання. Перш ніж перейти до стадії розгляду справи, автор зазначає, що стадія адміністративного розслідування вже фактично була досліджена в підрозділі 2.1. Далі наводяться результати систематизації даних щодо суб'єктів, уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення. Встановлено, що повноваження розглядати справи про адміністративні правопорушення у сільськогосподарській галузі, за складами

правопорушень, розподілені таким чином: Держгеокадастр – 7 правопорушень (41%), виконавчі комітети, виконавчі органи місцевих рад – 5 правопорушень (29%), Держпродспоживслужба – 4 правопорушення (24%), Держекоінспекція – 4 правопорушення (24%), суди – 4 правопорушення (24%), адміністративні комісії – 2 правопорушення (12%), Державна служба України з надзвичайних ситуацій – 1 правопорушення (6%), Національна поліція – 1 правопорушення (6%).

Дослідження нормативної бази побудоване за трьома критеріями: 1) стадія провадження (у хронологічному порядку); 2) суб'єкт розгляду справи (починаючи з органу, якому підвідомча більшість справ); 3) ієрархія нормативних актів (від загальних до спеціальних, від актів вищої юридичної сили до актів нижчої юридичної сили, від загальнодержавних актів до місцевих). Особливу увагу звернуто на інструкції, які врегульовують адміністративно-юрисдикційну діяльність кожного органу окремо; акцент зроблено саме на особливостях положень цих інструкцій, а не на повторенні норм КУпАП.

Після опрацювання нормативної бази за кожною дослідженою стадією наводиться узагальнення судової практики з питань процедурних порушень, які допускалися під час розгляду справ про правопорушення у сільськогосподарській галузі, та які є типовими для правозастосовчої практики. На основі цього узагальнення автор робить висновок, що типовими порушеннями процедури розгляду справ про адміністративні правопорушення у сільськогосподарській галузі є: розгляд справи органом, до компетенції якого вона не відноситься, використання застарілої нормативно-правової бази, неповідомлення особи про дату, час та місце розгляду справи, помилка в постанові щодо правової кваліфікації діяння, порушення строку накладення адміністративного стягнення, поверхневий підхід до з'ясування фактичних обставин справи, неналежна перевірка факту надсилання (вручення) особі копії саме того протоколу, який є предметом розгляду, відсутність у постанові реквізитів, передбачених законом, нечіткість викладення суті правопорушення у постанові.

Розділ 3 «Перспективи розвитку законодавства України щодо адміністративних проступків у сільськогосподарській галузі» складається із двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Підвищення ефективності адміністративної відповідальності за правопорушення в сільськогосподарській галузі: матеріально-правовий аспект» спочатку проводиться огляд релевантних правових норм тих зарубіжних країн, правові системи яких передбачають кодифікацію адміністративної відповідальності. Предметом порівняльно-правового аналізу стали чинні кодифіковані акти Республіки Польща, Литовської Республіки, Республіки Молдова, Грузії, Латвійської Республіки і Республіки Казахстан. Спільними ознаками цих кодифікованих актів у контексті предмета дослідження є їхня структура, де правопорушення у сільськогосподарській галузі не відокремлені в єдиний розділ, а розподілені

між декількома розділами, присвяченими земельним правопорушенням та проступкам у ветеринарно-санітарній сфері. Що стосується відмінностей між дослідженими зарубіжними нормативно-правовими актами, то їх наявність зумовлена декількома чинниками. По-перше, це рік прийняття кодифікованого акта – в одних випадках він є редакцією акта, прийнятого в минулому столітті; в інших – новим актом з видозміненою структурою. По-друге, важливим чинником є територіальні особливості сільського господарства у конкретній державі (наприклад, значення виноградарства як галузі сільського господарства Республіки Молдова). По-третє, значення мають взяті конкретною державою міжнародні зобов'язання та інтеграційний курс конкретної держави (наприклад, участь Латвійської Республіки в програмі Європейського Союзу з підтримки сільськогосподарських культур з високою енергетичною цінністю). Нарешті, значна частина норм про адміністративні проступки у сільськогосподарській галузі мають бланкетний характер. А отже, зміст диспозицій статей про проступки залежить від адміністративних процедур і правил ведення господарської діяльності, які діють у тій чи іншій країні (зокрема, фітосанітарного законодавства, правил проведення контролю, вимог до документів племінної справи у тваринництві тощо).

Було визначено, що усталеною практикою держав з правовою системою, подібною до правової системи України, є встановлення адміністративної відповідальності за те, що особа не використовує свою земельну ділянку (зокрема, сільськогосподарського призначення) взагалі. Автор вбачає за необхідне запозичити цей зарубіжний досвід, однак із відтермінуванням нововведення до припинення або скасування воєнного стану в Україні. Крім того, автор вважає, що варті запозичення та імплементації в українське адміністративно-деліктне законодавство норми, які диференціюють адміністративну відповідальність за правопорушення у сільськогосподарській галузі залежно від площі земельної ділянки. Разом із тим об'єктивна зумовленість наведених вище відмінностей у правовому регулюванні досліджуваного питання між Україною та іншими державами є фактором, який має стримувати національну правову систему України від надто широкого запозичення досвіду зарубіжних держав у частині відповідальності за правопорушення у сільськогосподарській галузі.

Пропозиції щодо вдосконалення матеріально-правових конструкцій у досліджуваній сфері не обмежуються лише запозиченням зарубіжного досвіду. Зокрема, увагу приділено прогалині, яка наявна в нормі ч. 1 ст. 104 КУпАП і не надає правової охорони тим насадженням, які належать іншим суб'єктам, не віднесеним до «колективних сільськогосподарських підприємств, інших державних і громадських чи фермерських господарств», тому автор пропонує поширити цю правову охорону на насадження будь-яких фізичних або юридичних осіб. Крім того, автор пропонує об'єднати в одному нормативно-правовому акті (в одній його статті) адміністративну відповідальність, яка зараз закріплена одночасно і у ст. 104-1 КУпАП, і в ч. 5 ст. 28 Закону України «Про насіння і садивний матеріал»; цим підвищиться рівень систематизації

матеріально-правових норм. Звернуто увагу і на термінологію, вжиту в нормативній базі, зокрема на термін «уповноважена особа», вжитий у ст. 107-2 КУпАП, який не узгоджується із загальноприйнятою в КУпАП термінологією і вочевидь потребує заміни його поняттям «посадова особа». Також пропонується доповнити положення ст. 56 КУпАП відповідальністю за пошкодження, а не лише за повне знищення межового знаку. Запропоновано також внести зміни до ст. 108 КУпАП, диференціювавши стягнення залежно від того, чи є порушення першим, чи повторним, і застосовуючи позбавлення права керування сільськогосподарськими машинами лише за порушення, вчинене повторно протягом року.

Підрозділ 3.2 «Напрями вдосконалення провадження у справах про адміністративні правопорушення у сільськогосподарській галузі» починається з дослідження принципів провадження у справах про адміністративне правопорушення, оскільки удосконалення порядку провадження має бути спрямоване на здійснення цих принципів. За результатами аналізу досліджень учених, а також нормативної бази провадження автор доходить висновку, що двома найважливішими засадами провадження у справах про адміністративні правопорушення, в т.ч. у сільськогосподарській діяльності, є презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини. Ці дві засади взаємно доповнюють одна одну: перша – гарантує ставлення до особи як до невинуватої до моменту встановлення її вини остаточною постановою у справі, а друга – передбачає обов'язок суб'єкта владних повноважень зібрати всі докази, які поза розумним сумнівом свідчать про доведеність вини особи, а в протилежному випадку провадження у справі підлягає закриттю.

Подальша частина підрозділу присвячена усуненню виявлених недоліків процедури провадження в контексті предмета дослідження. Зокрема, автор звертає увагу на те, що норма п. 15 ч. 1 ст. 255 КУпАП потребує удосконалення, оскільки містить прогалину щодо статей, за якими державні інспектори з контролю за використанням та охороною земель можуть складати протоколи про адміністративні правопорушення. Наступною пропозицією є доопрацювання положень п. 17 ч. 2 ст. 255 КУпАП шляхом заміни неіснуючих державних інспекторів сільського господарства на посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі. Крім того, пропонується розширити повноваження державних інспекторів у сфері державного контролю за використанням та охороною земель та дотриманням вимог законодавства України про охорону земель, наведені у ст. 10 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель», надавши цим інспекторам повноваження витребувати правовстановлюючі документи на земельні ділянки та документацію із землеустрою, а також вилучати зразки ґрунту і направляти їх для проведення експертизи. Також автор пропонує внести зміни до п. 7-1 ч. 2 ст. 255 КУпАП та розширити перелік правопорушень, щодо яких можуть складати протоколи громадські інспектори з контролю за

використанням та охороною земель, а крім того, наголошується на необхідності розробки та прийняття Держгеокадастром та Держекоінспекцією положень про цих громадських інспекторів. Наступною пропозицією є доповнення норми ст. 273 КУпАП положенням, що у справах про адміністративні правопорушення, передбачені ст.ст. 90, 106-1 і 106-2 КУпАП, проведення експертизи є обов'язковим. Також пропонується на законодавчому рівні у ст. 38 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» врегулювати правовий статус і повноваження посадових осіб виконавчих органів місцевих рад, уповноважених складати протоколи про адміністративні правопорушення. Звернуто увагу також на недосконалу підзаконну нормативну базу, яка не дозволяє органам Держпродспоживслужби здійснювати адміністративну практику за ст.ст. 104-1 і 108 КУпАП, та наголошено на необхідності прийняття Мінагрополітики нових інструкцій, при цьому за основу можна взяти інструкції, що були затверджені наказами Міністерства аграрної політики України від 26.10.2009 № 755 та від 28.11.2013 № 701.

У наступній частині підрозділу зроблено акцент на адміністративно-юрисдикційній діяльності органів Держгеокадастру, яким підвідомчі 41% складів правопорушень у сільськогосподарській діяльності. Автор пропонує суттєво деталізувати положення Інструкції, затвердженої наказом Мінагрополітики від 19.01.2017 № 6, а саме розділу III, який присвячений процедурі розгляду справ, а також розділу IV, який присвячений процедурі адміністративного оскарження постанов державних інспекторів. Зокрема, пропонується розподілити функції складання протоколу і розгляду справи між різними інспекторами, запровадити правила розгляду відводів, врегулювати стадію попереднього розгляду матеріалів, зокрема, надати інспектору, який розглядає справу, повноваження повертати адміністративний матеріал інспектору, який склав протокол, на доопрацювання. Також пропонується деталізувати порядок підготовки справи до розгляду та зробити процедуру розгляду справи більш ефективною, передбачивши обов'язкове заслуховування усних пояснень, безпосереднє дослідження доказів, а також ведення технічної фіксації розгляду справи засобами аудіозапису на вимогу будь-якого учасника провадження. На стадії адміністративного провадження пропонується відійти від одноособового розгляду скарг посадовою особою Держгеокадастру на користь колегіального розгляду скарг спеціально створеною комісією з широкою представленістю в ній представників громадськості. Пропонуються також зміни, покликані врегулювати кожен етап провадження з розгляду скарг, підстави повернення скарг і зняття їх з розгляду, унормувати порядок ведення засідання такої комісії, а також врегулювати підстави здійснення нею повноважень за результатами розгляду скарг.

ВИСНОВКИ

У результаті комплексного наукового опрацювання матеріально-правового та процедурного аспектів адміністративної відповідальності за правопорушення у сільськогосподарській галузі в Україні автор вирішив нове наукове завдання та дійшов таких основних висновків.

1. Охарактеризовано, що адміністративні правопорушення у сільськогосподарській галузі посягають на суспільні відносини, врегульовані нормами аграрного права. Під цим правопорушенням пропонується вважати передбачене КУпАП винне, протиправне, суспільно шкідливе діяння (дію або бездіяльність), вчинене суб'єктом адміністративного правопорушення, яке посягає на власність сільськогосподарських товаровиробників, порядок провадження сільськогосподарської діяльності та її окремих видів, а також на порядок використання земель, інших природних ресурсів, які використовуються у сільському господарстві, та сільськогосподарської техніки. Обґрунтовано, що під це визначення підпадають склади адміністративних правопорушень, передбачені статтями 52, 53, 53-1, 53-3, 53-4, 55, 56, 77-1, 83-1, 90, 104, 104-1, 106-1, 106-2, 107-1, 107-2 і 108 КУпАП.

2. З'ясовано, що ознаками цих правопорушень є те, що суб'єктом їх вчинення є, як правило (в обов'язковому порядку чи як одна з альтернатив), спеціальний суб'єкт – переважно посадова особа; об'єкт правопорушень так чи інакше пов'язаний із засобами та результатами сільськогосподарської діяльності; об'єктивна сторона характеризується, як правило, активними діями і в абсолютній меншості випадків виключно бездіяльністю; переважають формальні склади правопорушень, а також є декілька суміжних складів кримінальних правопорушень (які, як правило, відрізняються матеріальним складом); об'єктивна сторона переважно передбачає такі ознаки, як спосіб та місце вчинення правопорушення; конкретна форма вини найчастіше не має юридичного значення для кваліфікації; відсутні привілейовані склади правопорушень.

3. Встановлено, що досліджувану групу правопорушень можна класифікувати:

– за ознакою суб'єкта – на правопорушення із загальним суб'єктом, правопорушення зі спеціальним суб'єктом та правопорушення, відповідальність за які передбачається окремо для загальних, а окремо – для спеціальних суб'єктів;

– за ознакою родового об'єкта – на адміністративні правопорушення, родовим об'єктом яких виступають суспільні відносини у сферах: здійснення права власності сільськогосподарських товаровиробників на землю, а також на посіви, насадження і врожай сільськогосподарських культур; дотримання порядку провадження сільськогосподарської діяльності та її окремих видів, зокрема насінництва, розсадництва, вирощування снотворного маку чи конопель, тваринництва, в тому числі племінної справи; використання земель;

– за формою обов’язкової ознаки об’єктивної сторони – на ті, що вчиняються виключно у формі дій; ті, що вчиняються виключно у формі бездіяльності; ті, що можуть вчинятися як у формі дії, так і у формі бездіяльності;

– за формою вини – проступки, вина в яких виражається: як у формі умислу, так і у формі необережності; лише у формі умислу.

4. Визначено, що загальними ознаками норм, які встановлюють відповідальність за адміністративні проступки у сільськогосподарській галузі, є те, що: переважають диспозиції бланкетного характеру; відсутні абсолютно визначені санкції; переважають прості санкції; існує розмежування санкцій для загальних і спеціальних суб’єктів; відсутні заохочувальні норми.

5. За результатами дослідження складів окремих адміністративних проступків у сільськогосподарській галузі було сформульовано низку нових наукових положень, що мають значення для правозастосовчої практики. Зокрема:

– доведено, що предметом самовільного зайняття земельної ділянки можуть бути нерозподілені земельні ділянки, але не можуть бути його предметом ті частини земної поверхні, які не мають встановлених меж і присвоєного кадастрового номера, за винятком ділянок, права на які виникли до 2004 року;

– виявлено, що чинна редакція ст. 104 КУпАП не встановлює відповідальність за пошкодження насаджень, які належать таким суб’єктам, як, наприклад, господарські товариства;

– обґрунтовано, що внесення недостовірних даних до документів з племінного обліку є адміністративним, а не кримінальним правопорушенням лише тоді, коли такі дії вчиняються з необережності;

– встановлено, що відсутність використання земельної ділянки сама по собі свідчить про наявність порушення правил використання земель;

– аргументовано, що для розмежування правопорушень, передбачених ст.ст. 53-3 і 53-4 КУпАП, необхідно встановити, чи має особа, яка переносить ґрунтовий покрив, речові права на земельну ділянку, з якої відбувається заволодіння;

– доведено, що порушення проєкту землеустрою передбачає відповідальність або за спеціальною нормою ст. 53-3 КУпАП, або за загальною нормою ст. 55 КУпАП;

– виявлено схожість диспозицій норм ст. 77-1 КУпАП і ст. 245 КК України, які мають сферу перетину і потребують законодавчого розмежування;

– встановлено, що для розмежування дій, що кваліфікуються за ч. 2 ст. 90 КУпАП і за ст. 248 КК України, має значення спосіб вчинення протиправних дій стосовно об’єкта тваринного світу.

6. Встановлено, що суб'єктами, які здійснюють виявлення адміністративних правопорушень у сільськогосподарській галузі і збирають докази факту вчинення правопорушень, є: державні інспектори з контролю за використанням та охороною земель Держгеокадастру й органів місцевого самоврядування, громадські інспектори з контролю за використанням та охороною земель, посадові особи ДСНС, громадські інспектори з охорони довкілля, державні фітосанітарні інспектори, посадові особи Держпродспоживслужби, посадові особи Держекоінспекції, посадові особи, уповноважені на те виконавчими комітетами (а у населених пунктах, де не створено виконавчих комітетів, – виконавчими органами, що виконують їх повноваження) сільських, селищних, міських рад, а також посадові особи органів Національної поліції. Крім того, збирання доказів у справах про адміністративні правопорушення є правом сторони захисту і потерпілого. Виявлення правопорушення може здійснюватися шляхом розгляду заяв і повідомлень громадян, ініціювання позапланового заходу державного нагляду (контролю), зокрема громадянами (заявниками), правоохоронними органами, органами місцевого самоврядування, а також може відбуватися з власної ініціативи уповноважених суб'єктів.

7. Встановлено, що до засобів доказування факту вчинення адміністративних правопорушень у сільськогосподарській галузі належать: протокол про адміністративне правопорушення, акт фіксації виявленого правопорушення, акт обстеження земельної ділянки, акти обстеження підприємств, установ, організацій і об'єктів, акт перевірки, документи щодо використання та охорони земель (у тому числі правовстановлюючі документи), інформація з державних реєстрів і кадастрів, проекти землеустрою та рішення про їх затвердження, акти приймання-передачі межових знаків, посадові інструкції та накази про призначення відповідальних осіб, заява потерпілого та додані до неї документи, пояснення осіб (потерпілих, свідків, особи, яка притягується до відповідальності), рапорти посадових осіб, матеріали фото-, кіно-, відеозйомки і звукозапису, результати експертиз (зокрема, хімічного складу ґрунту, екологічної обґрунтованості здійснення захисту рослин, установлення біологічного походження об'єктів тваринного та рослинного світу, генетичної експертизи походження та аномалій тварин), результати лабораторних досліджень насіння, а також довідки, матеріали та інші відомості, одержані суб'єктом збирання доказів.

8. З'ясовано, що стадіями провадження у справах про адміністративні правопорушення у сільськогосподарській галузі є адміністративне розслідування, розгляд справи, перегляд постанови та виконання постанови. Суб'єктами, які уповноважені на розгляд справ щодо досліджуваної групи правопорушень, є Держгеокадастр, виконавчі комітети і виконавчі органи місцевих рад, Держпродспоживслужба, Держекоінспекція, суди, адміністративні комісії, ДСНС, Національна поліція. Найбільша кількість складів правопорушень підвідомча органам Держгеокадастру. Процедура розгляду справ визначена нормами КУПАП та в більшості суб'єктів також

підзаконними нормативно-правовими актами (інструкціями), які переважно повторюють норми КУпАП. Цими ж актами визначено можливість і порядок адміністративного оскарження постанов Держгеокадастру, Держпродспоживслужби, Держекоінспекції, ДСНС і Національної поліції.

9. Виявлено, що типовими порушеннями процедури розгляду справ про адміністративні правопорушення у сільськогосподарській галузі є: розгляд справи органом, до компетенції якого вона не належить, використання застарілої нормативно-правової бази, неповідомлення особи про дату, час та місце розгляду справи, помилка в постанові щодо правової кваліфікації діяння, порушення строку накладення адміністративного стягнення, поверхневий підхід до з'ясування фактичних обставин справи, неналежна перевірка факту надсилання (вручення) особі копії саме того протоколу, який є предметом розгляду, відсутність у постанові реквізитів, передбачених законом, нечіткість викладення суті правопорушення у постанові.

10. Визначено, що перспективними напрямками підвищення ефективності адміністративної відповідальності за правопорушення у сільськогосподарській галузі (в матеріально-правовому аспекті) є: заповнення прогалини щодо відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки (щодо нерозподілених земельних ділянок); надання правової охорони насадженням будь-яких фізичних та юридичних осіб (а не лише тих суб'єктів, які зазначені в ч. 1 ст. 104 КУпАП); систематизація адміністративної відповідальності за порушення правил насінництва і розсадництва; запровадження відповідальності осіб, які зайняли земельну ділянку самовільно, за незнищення дикорослих наркотиковмісних рослин; уніфікація термінології у ст. 107-2 КУпАП щодо такого суб'єкта правопорушення, як уповноважена особа; запровадження адміністративної відповідальності за невикористання земельної ділянки (з відтермінуванням цієї зміни до припинення або скасування воєнного стану); запозичення зарубіжного досвіду диференціації адміністративної відповідальності за правопорушення, предметом яких є земельна ділянка, залежно від площі такої ділянки; вирішення проблеми конкуренції норм, які передбачають відповідальність за порушення вимог проєкту землеустрою; запровадження відповідальності за пошкодження межових знаків; розмежування відповідальності за порушення правил технічної експлуатації сільськогосподарської техніки, вчинене вперше і вчинене повторно протягом року.

11. Обґрунтовано, що вдосконалення провадження у справах про адміністративні правопорушення у сільськогосподарській галузі має ґрунтуватись на дотриманні принципів такого провадження, серед яких визначальне місце посідають презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини. Запропоновано вдосконалити порядок провадження у справах досліджуваної категорії шляхом: розширення встановлених КУпАП повноважень державних інспекторів з контролю за використанням та охороною земель щодо складення протоколів про адміністративні правопорушення; усунення прогалини щодо суб'єктів, уповноважених складати протоколи про

правопорушення, передбачені статтями 104-1 і 108 КУпАП; надання державним інспекторам у сфері державного контролю за використанням та охороною земель повноважень витребувати документи, які стосуються набуття права власності, права користування на земельні ділянки, а також документації із землеустрою, а також вилучати зразки ґрунту та направляти їх на експертизу; розширення кола проступків, щодо яких допускається складання протоколів громадськими інспекторами, а також розробка і прийняття Держгеокадастром та Держекоінспекцією положень про громадських інспекторів з контролю за використанням та охороною земель; встановлення обов'язковості проведення експертизи для визначення належності об'єктів тваринного і рослинного походження до конкретного біологічного таксона у справах про правопорушення, передбачені ст.ст. 90, 106-1 і 106-2 КУпАП; унормування правового статусу і повноважень осіб, уповноважених виконавчими органами місцевих рад здійснювати розгляд справ про адміністративні правопорушення; оновлення підзаконної нормативної бази для оформлення Держпродспоживслужбою адміністративних матеріалів за ст.ст. 104-1 і 108 КУпАП; детальніша регламентація процедури розгляду справи державними інспекторами Держгеокадастру: роз'єднання функцій складання протоколу і розгляду справи між різними інспекторами, аудіофіксація засідань на вимогу учасника провадження, встановлення правил відводу інспектора, детальніша регламентація підготовки справи до розгляду та процедури розгляду справи, визначення підстав для обов'язкового відкладення її розгляду, деталізація вимог до змісту постанови у справі; утворення при Держгеокадастрі колегіального органу для розгляду скарг на постанови та регламентація процедури розгляду скарг: встановлення вимог до скарги та підстав її повернення і зняття з розгляду, запровадження колегіальності розгляду питання про поновлення строку подання скарги, формалізація кожної стадії розгляду скарги, закріплення конкретних підстав здійснення кожного з наданих КУпАП повноважень за наслідками розгляду скарги.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Оксентюк А.М. Поняття та ознаки адміністративних правопорушень в сільськогосподарській галузі. *Правові новели*. 2024. № 22. Т. 2. С. 124–131. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.2.16>.
2. Оксентюк А.М. Характеристика складів окремих адміністративних проступків у сільськогосподарській галузі. *Право та державне управління*. 2024. № 1. С. 357–366. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.50>.
3. Оксентюк А.М. Виявлення адміністративних проступків у сільськогосподарській галузі та збирання доказів у цих справах. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 269–273. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-7/65>.

4. Оксентюк А.М. Удосконалення адміністративної відповідальності за правопорушення в сільськогосподарській галузі в Україні: матеріально-правовий аспект. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2024. № 1(61). Р. 199–206. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.1.30>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Оксентюк А.М. Процедура розгляду справ про адміністративні правопорушення у сільськогосподарській галузі. *Proceedings of the international scientific conference “Scientific innovations in law amidst the impact of the Russian-Ukrainian war on the legal system”*, Riga, Republic of Latvia, February 7–8, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. Р. 240–249. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-409-2-57>.

2. Оксентюк А.М. Напрямки вдосконалення провадження у справах про адміністративні правопорушення у сільськогосподарській галузі. *Proceedings of the international scientific conference “The latest law developments”*, Wloclawek, Republic of Poland, April 3–4, 2024. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2024. Р. 201–209. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-48>.

АНОТАЦІЇ

Оксентюк А.М. Адміністративні правопорушення у сільськогосподарській галузі в Україні: проблеми притягнення до відповідальності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2024.

Дисертацію присвячено матеріально-правовому та процедурному аспектам адміністративної відповідальності за правопорушення у сільськогосподарській галузі, виявленню колізій та прогалин у її правовому регулюванні та типових недоліків у правозастосуванні, формулюванню пропозицій щодо вдосконалення законодавства у цій сфері.

Наведено визначення адміністративного правопорушення у сільськогосподарській галузі, обґрунтовано перелік таких правопорушень, з’ясовано їх ознаки, запропоновано класифікацію, визначено загальні ознаки норм, які встановлюють відповідальність за адміністративні проступки у сільськогосподарській галузі. Досліджено склади окремих адміністративних проступків у сільськогосподарській галузі, визначено їхній суб’єкт, об’єкт, а також ознаки об’єктивної та суб’єктивної сторони.

Встановлено коло суб’єктів виявлення і збирання доказів вчинення адміністративних правопорушень у сільськогосподарській галузі, а також перелік засобів доказування факту вчинення цих адміністративних правопорушень. З’ясовано стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення у сільськогосподарській галузі, суб’єктів, уповноважених на

розгляд справ, досліджено процедуру розгляду справ, адміністративного оскарження і виконання постанов, а також визначено перелік типових порушень процедури розгляду справ про адміністративні правопорушення у сільськогосподарській галузі.

Визначено перспективні напрями підвищення ефективності адміністративної відповідальності за правопорушення у сільськогосподарській галузі (в матеріально-правовому аспекті). Запропоновано шляхи вдосконалення порядку провадження у справах про адміністративні правопорушення у сільськогосподарській галузі, обґрунтувавши необхідність внесення змін у законодавство у цій сфері. Розроблено проекти нормативно-правових актів щодо вдосконалення матеріально-правового і процедурного аспектів адміністративної відповідальності за проступки у сільськогосподарській галузі.

Ключові слова: адміністративний проступок, докази, захист рослин, землеустрій, насінництво, потрава посівів, протокол про адміністративне правопорушення, сільське господарство, сільськогосподарська техніка, сільськогосподарські землі, склад правопорушення, спеціальний суб'єкт, стадія провадження, тваринництво, формальний склад.

Oksentiuk A.M. Administrative Offences in the Agricultural Sector in Ukraine: Problems of Prosecution. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a candidate degree in law sciences by speciality 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. – Uzhgorod National University, Uzhhorod, 2024.

The dissertation is devoted to the substantive and procedural aspects of administrative liability for offences in the agricultural sector, identifying conflicts and gaps in its legal regulation and typical shortcomings in law enforcement, and formulating proposals for improving legislation in this area.

The author provides a definition of an administrative offence in the agricultural sector, substantiates the list of such offences, clarifies their features, proposes a classification, and identifies the general features of the provisions establishing liability for administrative offences in the agricultural sector. The author examines the composition of certain administrative offences in the agricultural sector, defines their subject, object, and also the features of the objective and subjective sides.

The author establishes the range of subjects involved in detecting and collecting evidence of administrative offences in the agricultural sector, as well as the list of means of proving the fact of committing these administrative offences. The author clarifies the stages of proceedings in cases of administrative offences in the agricultural sector, the subjects authorised to consider cases, studies the procedure for consideration of cases, administrative appeal and enforcement of decisions, and also identifies a list of typical violations of the procedure for consideration of cases of administrative offences in the agricultural sector.

The author identifies promising areas for improving the efficiency of administrative liability for offences in the agricultural sector (in the substantive legal aspect). The author suggests ways to improve the procedure for proceedings in cases of administrative offences in the agricultural sector, justifying the need to amend the legislation in this area. The author has developed draft regulatory legal acts to improve the substantive and procedural aspects of administrative liability for misconduct in the agricultural sector.

Key words: administrative offence, agricultural land, agricultural machinery, agriculture, corpus delicti, crop damage, evidence, formal composition, land management, livestock, plant protection, protocol on administrative offence, seed production, special subject, stage of proceedings.

Підписано до друку 07.10.2024. Формат 60x90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Умовн. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1115.
Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934-48-28, +38 (097) 723-06-08
E-mail: mailbox@juridica.od.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7653 від 18.08.2022 р.